

บทบาทสตรีในเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต: ความเชื่อมโยงของพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ¹

จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์²

บทคัดย่อ

พื้นที่ส่วนตัวมักถูกแยกออกจากพื้นที่สาธารณะ³ และถูกมองว่าสำคัญน้อยกว่าพื้นที่สาธารณะ ดังนั้น บทบาทสตรีในพื้นที่ส่วนตัวหรือครัวเรือนจึงถูกมองข้ามและถูกลดทอนคุณค่า บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทสตรีในเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต 2 เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องราวของสตรีราชสำนักไทใหญ่⁴ คือ **The White Umbrella** (1999) ของ Patricia Elliott และ **My Vanished World: The True Story of a Shan Princess** (2000) ของ Nel Adam จากการศึกษาพบว่า สตรีราชสำนักไทใหญ่มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในพื้นที่ของครัวเรือน สังคม การเมือง และไม่สามารถแยกบทบาทในพื้นที่ส่วนตัวออกจากพื้นที่สาธารณะได้ บทบาทสตรีผูกติดอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และการถูกกำหนดบทบาทจากเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้เรื่องที่ถูกเล่าว่าเป็นเรื่องส่วนตัวกลายเป็นเรื่องที่มีนัยยะทางการเมืองอันลึกซึ้ง

บทบาทสตรีที่ปรากฏยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของสตรีที่มีอาจมองข้ามได้ กิจกรรมภายในครัวเรือนของสตรีสะท้อนให้เห็นความสามารถในการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยน และพลัสสร้างสรรค์ อีกทั้งแสดงให้เห็นพลังอำนาจในการเคลื่อนข้ามทางสังคมการเมืองผ่านการทำกิจกรรมในครัวเรือนได้อย่างแยบยล

¹ ปรับปรุงจากบทความเรื่อง “สตรีราชสำนักไทใหญ่: การสอดประสานของพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว” นำเสนอในการประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ (Grad-Research) ครั้งที่ 6 วันที่ 14 ตุลาคม 2549 ณ อาคารมหิตลาธิเบศร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

³ การศึกษาเรื่องพื้นที่ในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาพื้นที่ในทางนามธรรม ในที่นี้พื้นที่ส่วนตัว (Private Sphere) หมายถึง พื้นที่ภายในครัวเรือน ส่วนพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) หมายถึง พื้นที่ทางสังคมการเมือง ผู้เขียนจะศึกษาบทบาทสตรีราชสำนักไทใหญ่ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ จาก 2 พื้นที่นี้

⁴ ชาวไทใหญ่ในต่างประเทศนี้ เป็นกลุ่มชนชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่าปัจจุบัน ไทใหญ่หรือที่รู้จักเป็นทางการว่า ฉาน (Shan) เป็นชนชาติที่มีระบอบการปกครองเป็นของตนเอง มีวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์มายาวนาน ปัจจุบันไทใหญ่ได้ถูกกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพม่า

Abstract

It has been considered that the private sphere is not only separated from but also subordinated to the public sphere. As a result, women's roles in the domestic are often overlooked and devalued. The main objective of this article is to study the gender roles of Shan Royal Ladies in the following life narratives: **The White Umbrella** (1999) by Patricia Elliott and **My Vanished World: the True Story of a Shan Princess** (2000) by Nel Adam. From the study, it can be concluded that Shan Royal Ladies are actively involved in domestic, social, and political issues. For Shan Royal Ladies, the private and the public spheres are inseparable. Their gender roles have been determined by their social class and the social and political context to such an extent that what has been considered private is always already political.

Women's roles in the domestic sphere show their ability to learn, adapt and create. Furthermore, it is obvious the power to politics is driven through Shan Royal Ladies' domestic activities.

บทนำ

พื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะมักถูกมองว่าเป็นส่วนที่แยกออกจากกัน ไม่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนั้นบทบาทที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัว เช่น เรื่องงานครัวหรือการแต่งงานจึงไม่มีอิทธิพลต่อพื้นที่สาธารณะ หรืออีกนัยหนึ่งคือไม่มีผลต่อการขับเคลื่อนทางสังคมการเมือง ในทางกลับกันบทบาทในพื้นที่สาธารณะก็ไม่มีอิทธิพลต่อพื้นที่ส่วนตัวเช่นกัน

บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศึกษาจากบทบาทสตรีราชสำนักไทใหญ่ในเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตทั้ง 2 เรื่องข้างต้น โดยจะหยิบยกบางประเด็นให้เห็นชัดเจน ได้แก่ บทบาทด้านงานครัว การเข้าสมาคม และการอภิเษก บทบาทต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีนัยยะทางสังคมการเมืองที่ลึกซึ้ง โดยบทบาทสตรีถูกกำหนดจากสถานภาพทางชนชั้นและบริบททางสังคมวัฒนธรรม ในบางครั้งสตรีจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามสถานการณ์เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวและสังคม การศึกษานี้จะศึกษาบทบาทของสตรีควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองโดยเฉพาะยุคสมัยอังกฤษเข้ามาปกครองและยุคที่สังคมไทใหญ่ล่มสลาย คือ ราวปี ค.ศ. 1962

เรื่องเล่าของนักเขียนสตรีร่วมสมัยทั้ง 2 เรื่องเป็นเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต (Life Narrative) ที่เล่าถึงสังคมไทใหญ่และประวัติชีวิตของสตรีราชสำนักไทใหญ่ โดยใน *My Vanished World: The True Story of a Shan Princess* เป็นเรื่องเล่าของเจ้านวล อุ ซึ่งเป็นสตรีราชสำนักไทใหญ่ที่เล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของตนเองขณะอยู่ไทใหญ่ และ *The White Umbrella* เป็นเรื่องเล่าของสตรีชาวตะวันตกที่เล่าเรื่องราวประวัติชีวิตของสตรีราชสำนักไทใหญ่ เรื่องเล่าทั้ง 2 เรื่องต่างเล่าเรื่องราวของสังคมไทใหญ่ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันคือตั้งแต่อังกฤษเข้ามายึดครองจนถึงปี ค.ศ. 1962 อันกล่าวได้ว่าเป็นปีแห่งการล่มสลายของสังคมไทใหญ่ เรื่องราวต่างๆ ยังสะท้อนให้เห็นบทบาทของสตรีราชสำนักด้วย

งานครัวกับภาพลักษณ์ของบ้านเมือง

งานครัวมักถูกมองว่าเป็นงานที่น่าเบื่อ ซ้ำซากจำเจ และถูกจัดให้เป็นงานของผู้หญิง จึงทำให้หลายคนละเลยคุณค่าและความสำคัญของงานครัวไป ทั้งที่งานครัวเป็นงานที่ทำให้เห็นความสามารถ ความสำเร็จของสตรี พื้นที่ครัวยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนด้วย

สังคมไทใหญ่มักให้เด็กชายหญิงเรียนรู้การทำงานตั้งแต่อายุน้อย ฝ่ายชายจะเรียนรู้เรื่องการทำนา การมายข้าว (ดายหญ้าในนา) เลี้ยงควาย หรือไปหาของป่า ในขณะที่ฝ่ายหญิงจะเรียนรู้เรื่องการทอผ้า การทำอาหาร และทำงานบ้าน ผู้หญิงไทใหญ่เมื่อแต่งงานแล้วจะไปอยู่บ้านฝ่ายชาย และต้องไปดูแลรับใช้สามีและพ่อแม่สามี ตั้งแต่หุงหาอาหาร ทำงานบ้านทั้งหลาย (สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์, 2544: 262-263) ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องงานครัวของสตรีชาวไทใหญ่จึงถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นงานที่จะต้องเรียนรู้ โดยสตรีเรียนรู้เรื่องงานครัวจากมารดา อาหารที่ทำเป็นอาหารง่ายๆ ส่วนผสมก็คือพืชผักที่ปลูกกันเอง อย่างไรก็ตาม เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองไทใหญ่ได้นำวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามา กระแสวัฒนธรรมแบบตะวันตกมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้ค่านิยมวัฒนธรรมประเพณีตามแบบของไทใหญ่เปลี่ยนแปลงไป และดูเหมือนชนชั้นสูงจะได้รับอิทธิพลนี้มากที่สุด

การทำงานครัวตามแบบชนบทหรือการทำอาหารไทใหญ่ซึ่งถือเป็นกิจกรรมภายในครัวเรือน และเป็นการรับประทานอาหารร่วมกันภายในครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม สตรีราชสำนักเริ่มเรียนรู้การทำอาหารและการจัดโต๊ะอาหารตามแบบตะวันตก เพื่อใช้ในการเลี้ยงรับรองแขกบ้านแขกเมือง การรู้เรื่องงานครัวแบบตะวันตกจึงกลายเป็นเรื่องจำเป็นและถือว่าเป็นอีกคุณสมบัติหนึ่งของสตรีราชสำนักไทใหญ่

The White Umbrella เจ้าเฮือนคำ (Sao Hearn Hkam) ดำรงตำแหน่งเป็นมหาเทวีแห่งเมืองยองหัวย และเป็นสตรีหมายเลขหนึ่งของประเทศพม่า เจ้าเฮือนคำมีห้องวางแผนเรื่องงานครัวอย่างเป็นทางการในบ้านพักประธานาธิบดี (The President House) เจ้าเฮือนคำจะวางแผนเรื่องอาหารการกินภายในห้องนี้ทุกครั้งที่มีงานเลี้ยงสำคัญหรือมีการประชุมระหว่างผู้นำชาติต่างๆ งานครัว

ที่ดูซ้ำซากจืดชืดจึงกลายเป็นเรื่องสำคัญและละเอียดอ่อน เพราะไม่เพียงต้องทำให้อร่อยถูกปากแล้ว ยังต้องสร้างความประทับใจให้แก่แขกผู้มาเยือน อันจะนำความร่วมมือและผลประโยชน์มาสู่บ้านเมืองของตน ทุกครั้งที่มีกิจกรรมเช่นนี้ เจ้าเฮือนคำจึงต้องคัดสรรอาหารอย่างละเอียดรอบคอบ ดังเช่นคราวประชุมทำร่างสนธิสัญญาปางหลวง ซึ่งเป็นการประชุมที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสนธิสัญญาที่กำหนดทิศทางของแต่ละชนชาติว่าจะอยู่รวมกับพม่าหรือจะแยกไป และเป็นการประชุมที่รวบรวมผู้นำชนชาติเกือบทุกชนชาติมาอยู่ในที่เดียวกัน เจ้าเฮือนคำต้องวางแผนงานอย่างละเอียดและรอบคอบ เพราะการจัดเลี้ยงอาหารให้คนหมู่มากเป็นเรื่องยาก ต้องคำนึงถึงเชื้อชาติและถิ่นฐานของแต่ละบุคคล เพื่อจะได้จัดอาหารได้อย่างเหมาะสม

The big meeting convened in March, 1946. Sao attended as kitchen boss. (...)

It was hard work feeding the men. The Kachins and their cousins, the Chins, came down from the north. The Tai Saophas were all there, too, including the ones who'd had their lands transferred to Thailand during the occupation. An American Baptist missionary Reverend Harold Young, represented the Lahu and the Wa. (Elliott, 1999: 156)

ห้องวางแผนเรื่องอาหารของเจ้าเฮือนคำจึงเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนและการสร้างสรรค์ไปโดยปริยาย ดังนั้น หลายครั้งการดูแลเรื่องงานครัวจึงแสดงให้เห็นการแก้ปัญหาของสตรีและการปรับเปลี่ยนกฎที่ตายตัวไปตามบริบทของแต่ละเหตุการณ์ หลายครั้งมีแขกต่างประเทศมา เจ้าเฮือนคำเลือกจัดอาหารแบบตะวันตกมารับรองแขกแทนอาหารแบบพม่า เพื่อความเป็นสากลและไม่สร้างความยุ่งยากให้กับแขก

Sao organized garden parties, tea lunches and dinners. Not one meal was eaten in privacy.

Whether the distinguished guest be from Ceylon or Pakistan, she settled on an established model. (...) To avoid confusion over Burmese customs, the table was set English-style and the menu was western: soup, salad, a meat dish and dessert. (Elliott, 1999: 197)

การตัดสินใจเลือกจัดอาหารแบบฝรั่งมิใช่เป็นการปฏิเสธคุณค่าของความเป็นไทใหญ่ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามบริบทเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อบ้านเมือง อาหารฝรั่งจึงกลายเป็นความภาคภูมิใจเมื่อแขกทุกคนรู้สึกประทับใจ การเลือกทำอาหารแบบฝรั่งยังแสดงให้เห็นการเปิดรับความต่างจากวัฒนธรรมอื่นด้วย

อาหารกับความสร้างสรรค์และสายสัมพันธ์ของครอบครัว

เมื่อคราวญี่ปุ่นพยายามเข้ายึดครองไทใหญ่ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประชาชนชาวไทใหญ่ต้องหลบหนีทหารญี่ปุ่นกันอย่างอลหม่าน และชนชั้นสูงต้องประสบปัญหานี้ด้วยเช่นกัน ใน *My Vanished World: The True Story of a Shan Princess* เจ้าวัน เคียว (Sao Ven Klao) ซึ่งเป็นเจ้าแม่ของเจ้านวล อู (Sao Noan Oo) ได้พาลูกๆ หลบหนีทหารญี่ปุ่นเข้าไปในป่า ในเวลานั้นพระบิดาของเจ้านวล อูไม่สามารถร่วมทางมาพร้อมกันได้ เจ้าวัน เคียวจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำในการหลบหนี ตลอดทางการหลบหนี เจ้าวัน เคียวครุ่นคิดถึงแผนการที่จะนำความปลอดภัยมาสู่ลูกๆ ดังนั้น จึงปรากฏข้อความที่แสดงแผนการและการแก้ไขปัญหามาอยู่เสมอ *"Mother's plan was that we would stop at our house in Mongpaing, a large village in our state, twenty miles away from the town."* (Adams, 2000: 84) หรือ *"Mother and the Headman had a discussion"* (Adams, 2000: 84)

ความกังวลของแม่ดูเหมือนจะมีไข่เรื่องความปลอดภัยเพียงอย่างเดียว เพราะในขณะนั้นบทบาทด้านงานครัวของผู้เป็นแม่ไม่เปลี่ยนแปลงไป กลับทวีความเข้มข้นขึ้น ทั้งนี้เพื่อความอึดท้องของลูกในภาวะที่อาหารขาดแคลนและการไล่ล่าของทหารญี่ปุ่น เป็นที่น่าประหลาดใจว่า ในทุกครั้งเมื่อถึงเวลาอาหาร แม่ก็จะมีอาหารให้ลูกได้รับประทานจนอิ่มเสมอ

ครั้งหนึ่งเจ้าวัน เคียวพาลูกๆ หนีไปหลบอยู่ในถ้ำ ถ้ำแห่งนั้นนอกจากใช้อาศัยหลบซ่อนแล้วยังกลายเป็นพื้นที่ผลิตอาหารด้วย อาหารแต่ละจานจะออกมาจากที่นี่ โดยมีเจ้าวัน เคียวเป็นผู้ปรุงอาหาร ในภาวะสงคราม ข้าวปลาอาหารหายาก เจ้าวัน เคียวพยายามทดลองทำอาหารด้วยวิธีการดัดแปลงไปตามประเภทและจำนวนของที่มีอยู่ หลายครั้งก็เลือกใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติของไทใหญ่ที่มีพืชพันธุ์อันอุดมสมบูรณ์นำมาใช้ประกอบอาหาร เช่น หน่อไม้ เห็ด เป็นต้น

"... while the surrounding woods and forest provided us with ample roots, shoots and leafy vegetables. Mushroom were plentiful and luckily the Shans were skilful at finding and identifying the edible ones." (Adams, 2000: 85) เจ้าวัน เคียวยังหาวิธีทำอาหารที่สะดวกและรวดเร็วให้เหมาะสมตามสภาพการณ์ เช่น หุงข้าวโดยใช้ข้าวลงในไม้ไผ่และเอาไปเผาไฟหรือที่เรียกว่า "ข้าวหลาม" *"'Kao lahm' is rice cooked in the hollow space of bamboo sticks,"* (Adams, 2000: 85) หรือทำอาหารลงในกระทะที่ท่อนด้วยก้อนหินบริเวณนั้น

ความสามารถในการดัดแปลงหรือการถนอมอาหารของสตรีชาวไทใหญ่ จัดเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวไทใหญ่มีความสามารถในการทำอาหารหลายอย่างและมีวิธีการถนอมอาหารเพื่อให้กินได้นาน นั่นคือ การ "มอง" หรือต้มผัก เนื้อ ปลา เพื่อให้เกิดรสเปรี้ยว ดังมีบันทึกไว้ในเอกสารจีนไป้อีจวนว่า มีการทำ "หลาม" ข้าว ซึ่งก็คือ ข้าวหลาม และข้าวปุกเพื่อเก็บไว้กินระหว่างการเดินทางหรือเดินทัพ (สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์, 2544: 268) ความรู้เรื่องอาหารถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สตรีจึงมีบทบาทสำคัญในการธำรงวัฒนธรรมด้านอาหารการกินของไทใหญ่ด้วย

การหาวัตถุดิบมาทำอาหารและวิธีการทำอาหารของเจ้าวัน เคียวทำให้เห็นความสร้างสรรค์ของสตรี ความสามารถในการปรับใช้ของเท่าที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ และการพลิกผันบทบาทไปตามสถานการณ์ เมื่อเจ้าวัน เคียวสามารถดัดแปลงและจัดทำอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นนี้จึงสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกๆ ยามเมื่อได้รับประทานอาหารที่อร่อยในภาวะการณ์อันวิฤต *"Although the meals were not what we had been used to, they were tasty enough to satisfy our huge appetites, (...)"* (Adams, 2000: 85) และยังทำให้ลูกรู้สึกอุ่นใจแม้ในยามสงคราม ดังนั้น ในภาวะการณ์อันเลวร้าย เราจึงรับรู้ได้ถึงความสุขที่แฝงผ่านการรับประทานอาหารร่วมกันภายในครอบครัว

"In the evening we would sit round a fire, eating roasted potatoes and chestnuts and while eating we would watch the sun sink behind the hills, painting the blue sky with wonderful colours of purple and red. (...) The world seemed so free from trouble and care-totally different from the reality of our situation. (Adams, 2000: 86)

การทำอาหารและรับประทานอาหารร่วมกันจึงช่วยเสริมสร้างความรักความผูกพันระหว่างแม่ลูกและความสุขสันต์ผ่านการร่วมรับประทานอาหารยังช่วยบรรเทาความหวาดกลัวภัยสงครามได้อีกด้วย น้ำเสียงของเจ้านวล อุในยามรำลึกถึงแม่จึงเต็มไปด้วยความภาคภูมิใจ ซึ่งผู้อ่านสามารถรับรู้ได้

การเข้าสมาคม: บทบาทและความหมายที่เปลี่ยนแปลง

สำหรับสตรีในสังคมไทใหญ่ความหมายของการเข้าสมาคมเป็นการพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง การไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ กระชับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ แต่เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองไทใหญ่พร้อมๆ กับเผยแพร่วัฒนธรรมแบบตะวันตก การเข้าสมาคมกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและความหมายของการเข้าสมาคมเริ่มค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป

ความสามารถในการรับแขก พุดคุยกับแขกได้อย่างไม่เคอะเขิน สามารถเดินรำแบบตะวันตก หรือการสังสรรค์ด้วยการเลี้ยงอาหารแบบตะวันตกกลายเป็นนิยามใหม่ของการเข้าสมาคม ซึ่งสตรีราชสำนักจะต้องเรียนรู้และต้องทำให้ชำนาญ ใน *My Vanished World: the True Story of a Shan Princess* เจ้าวัน เคียว ผู้เป็นเสมือนตัวแทนสตรีแบบชนบทไทใหญ่ผู้มีความสงบเสถียรเรียบร้อยต้องมาเรียนรู้วิธีการเข้าสังคม การทำอาหารฝรั่งและมารยาทบนโต๊ะอาหาร

ค่านิยมแบบตะวันตกเหล่านี้ดูเหมือนจะไม่ได้รับการต่อต้านแต่อย่างใด สตรีราชสำนักยอมรับและตั้งใจเรียนรู้ ดังจะเห็นว่าเจ้าวัน เคียวสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว และกลายมาเป็นเจ้าบ้านที่ดี สร้างความบันเทิง และสามารถรับแขกหรือการจัดเลี้ยงอาหารเย็นอย่างเป็นทางการ *"She became an excellent entertainer, hosting state banquets and dinner parties for English officials and*

other foreign visitors.” (Adams, 2000: 31-32) การมิได้ปฏิเสธคุณค่าของวัฒนธรรมตะวันตกสะท้อนให้เห็นเหตุปัจจัยที่กำหนดบทบาทสตรีราชสำนัก ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางชนชั้นหรือบริบททางสังคมการเมือง ทำให้สตรีราชสำนักต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามสถานการณ์

การมีความรู้เรื่องวัฒนธรรมแบบตะวันตกยังส่งผลต่อมุมมองการเลือกคู่ที่เปลี่ยนไปจากสตรีที่ซื่อาย เก็บตัวกลายเป็นสตรีที่เข้าสังคมเป็น เช่นในเรื่อง The White Umbrella การที่เจ้าส่วยไต (Sao Shwe Thaiké) เจ้าฟ้าแห่งเมืองยองท่วยเลือกอภิเษกกับเจ้าเฮือนคำ ก็เพราะเจ้าเฮือนคำสามารถสร้างบรรยากาศที่เป็นแบบสมัยใหม่ได้ ผิดกับมหาเทวีองค์ก่อนที่มักจะไม่รู้วิธีการต่างๆ และมักหลบอยู่ข้างหลัง

The prince married her for just such a task. She projected an air of modernity. His first wife, the Mahadevi, had often proudly told the household about her trips to England as a child. But when English-speakers called, she lingered in the background with the maids, eclipsed by the prince's new educated wife. (Elliott, 1999: 74)

สตรีไทใหญ่จากเดิมมักถูกเก็บไว้แต่ในบ้าน ต่อมาเมื่อมีโอกาสออกมาพบปะผู้คนกลับถูกนำมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้เพื่อช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อบ้านเมือง ไม่ถูกมองเป็นบ้านป่าเมืองเถื่อน ทั้งยังเป็นการสร้างและกระชับความสัมพันธ์ต่อบุคคลต่างๆ อันจะอำนวยประโยชน์แก่กันได้ในอนาคต

การอภิเษกกับนัยยะกึ่งเฟอเรน

การอภิเษกของสตรีราชสำนักไทใหญ่เป็นราชประเพณีสำคัญที่ปฏิบัติสืบต่อมายาวนาน วาระสุดท้ายของระบบเจ้าฟ้า คู่อภิเษกส่วนใหญ่จะเป็นโอรสกับธิดาระหว่างเจ้าฟ้าเมืองต่างๆ ซึ่งจะจัดงานพิธีอย่างยิ่งใหญ่ เมื่อศึกษาเรื่องราวการอภิเษกของสตรีราชสำนักไทใหญ่จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่ามีการกล่าวถึงน้อยมาก อีกทั้งข้อมูลที่พบจะมีลักษณะแสดงประเด็นสำคัญว่าเกิดอะไร เมื่อไร ที่ไหน และอย่างไรเป็นหลัก โดยไร้รายละเอียดด้านอารมณ์ความรู้สึก กล่าวคือ ข้อมูลหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็น พงศาวดารเมืองไท เครือเมืองกู๋เมือง ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ฯ ส่วนมากจะกล่าวเพียงว่ามีการอภิเษกเกิดขึ้น หรือมีการยกธิดาให้กับเจ้าเมืองอื่นเท่านั้น โดยไม่ได้กล่าวหรือบรรยายความรู้สึกของผู้อภิเษกว่าเกิดจากความยินยอมหรือความจำยอม ดังนั้น ภาพสตรีกับเรื่องการอภิเษกที่ปรากฏตามหน้าประวัติศาสตร์จึงมักถูกมองข้ามไป ซึ่งอาจถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นการอภิเษกโดยความเต็มใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาเรื่องเล่าทั้ง 2 เรื่องพบว่า มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการอภิเษก ทั้งในแง่พิธีการและความรู้สึกนึกคิดของสตรีราชสำนัก ทำให้เห็นว่าการต่อรองคัดค้านการอภิเษกของสตรีราชสำนักอยู่เช่นกัน

ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า การอภิเษกเป็นราชประเพณีที่สำคัญ ความสำคัญมิใช่มีความหมายเพียงว่าเป็นการแต่งงานตามวิถีของมนุษย์เท่านั้น แต่การอภิเษกยังมีนัยยะทางการเมืองซึ่งผูกติดอยู่กับเงื่อนไขทางชนชั้นแฝงอยู่ด้วย สตรีราชสำนักไม่มีอำนาจตัดสินใจได้เอง โดยตั้งแต่โบราณการอภิเษกของสตรีราชสำนักส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความเห็นเหมาะสมของผู้ใหญ่ 2 ฝ่าย หรือฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าจะมีสิทธิเลือกสตรีมาเป็นชายา บางครั้งก็ได้รับสตรีจากบรรณาการ ดังที่ สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ กล่าวว่า “ในกรณีที่เป็นเจ้าฟ้าหลวงที่มีอำนาจเหนือเจ้าฟ้าทั้งหลาย มักได้รับบรรณาการเป็นธิดาของเจ้าฟ้าเมืองต่าง ๆ มาเป็นพระชายารองหลายองค์ ลักษณะเช่นนี้ดูจะเป็นการแต่งงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการเมือง การเลือกเอกอัครมเหสีหรือมหาเทวีจึงมีลักษณะทางการเมืองสูงด้วยเช่นเดียวกัน เพราะหมายถึงการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางการเมืองที่จะมีส่วนในการช่วยเหลือกันต่อไปในอนาคต” (สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์, 2544: 240)

เรื่องเล่าทั้ง 2 เรื่อง นอกจากสะท้อนให้เห็นการอภิเษกที่มีนัยยะทางการเมืองแอบแฝงแล้ว ยังได้เปิดเผยภาพเกี่ยวกับการอภิเษกของสตรีราชสำนักไทใหญ่จากมุมมองของสตรีราชสำนักไทใหญ่เอง ซึ่งต่างไปจากภาพสตรีราชสำนักไทใหญ่ในหน้าประวัติศาสตร์ งานเขียนแสดงให้เห็นการต่อต้านการอภิเษกทั้งทางความคิดและการกระทำ สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างตัวตนความเป็นเสรีชนของสตรีกับชนบประเพณีการอภิเษกที่เป็นจารีตปฏิบัติสืบมา อันนำไปสู่การต่อต้านการอภิเษกของเจ้าเฮือนคำตัวละครเอก ใน *The White Umbrella* ทั้งยังเห็นการเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับค่านิยมหรือชนบในการเลือกคู่ครองของเจ้านวล อุ แต่งงานกับชายสามัญชนชาวตะวันตกในเรื่อง *My Vanished World: the True Story of a Shan Princess*

ใน *The White Umbrella* การต่อต้านการอภิเษกของเจ้าเฮือนคำเกิดขึ้นจากความไม่พอใจที่เจ้าเสือหม่ฟ้า (Sao Hom Hpa) ผู้เป็นพระเชษฐาบังคับให้ออกจากโรงเรียน เนื่องจากเห็นว่าถึงเวลาที่เจ้าเฮือนคำจะอภิเษก ขณะนั้นเจ้าเฮือนคำมีอายุเพียง 16 ปี เจ้าเฮือนคำไม่สามารถยอมรับเหตุการณ์การอภิเษกที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองได้จึงพยายามหาหนทางต่อต้านโดยสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ ขึ้นมาต่อรองกับเจ้าเสือหม่ฟ้าซึ่งอยู่ในฐานะผู้ปกครอง เช่น ขอร้องเจ้าเสือหม่ฟ้าว่าอย่างน้อยขอให้เธออยู่ที่โรงเรียนนานพอที่จะสอบระดับ 7 ก่อน ทั้งนี้เพื่อประวิงเวลาการอภิเษกไว้ นอกจากนี้ เจ้าเฮือนคำยังทำสัญญาขึ้นมาต่อรองกับเจ้าเสือหม่ฟ้ามีเนื้อหาว่า จะไม่ยอมอภิเษกกับชายที่อยู่ภายใต้อำนาจหรือการควบคุมของเจ้าเสือหม่ฟ้าอย่างเด็ดขาด เงื่อนไขของเจ้าเฮือนคำกระทำขึ้น ทั้งทางวาจาและทำสัญญาลายลักษณ์อักษร

One day her exasperated brother handed her a piece of paper. On it was written, “I will marry the man who does not rely on Prince Hom Hpa for a living,” There was a space for her to sign her name. Sao considered the aging ministers of state who trooped in and out of her brother’s office and their sons. She didn’t want to marry any of them. In fact, she didn’t want to marry, period.

She signed her name, Sao Hearn Hkam. The agreement provided a safe way to end the constant fighting. After all, everyone who was anyone relied on her brother for a living. (Elliott, 1999: 72)

การกระทำของเจ้าเฮือนคำนอกจากเป็นการต่อสู้กับเจ้าหม่ฟ้าแล้ว ยังถือว่าเป็นการต่อสู้กับกรอบประเพณีของสังคมไทใหญ่ด้วย การต่อสู้ของเจ้าเฮือนคำไม่ใช่มีลักษณะเพียงคัดค้านอยู่ในใจแต่เป็นการต่อต้านในเชิงรูปธรรม เนื่องจากการอภิเษกเกิดจากความเห็นดีเห็นงามของผู้ใหญ่หลายฝ่ายเห็นเหมาะสม ซึ่งสตรีราชสำนักไม่อยู่ในสถานะที่จะคัดค้านได้ ทั้งนี้ด้วยกรอบของสังคมเรื่องความกตัญญูและการเชื่อฟังผู้ใหญ่ ดังนั้น สตรีราชสำนักหลายคนจึงยินยอมเข้าพิธีอภิเษกและปล่อยให้โชคชะตาพาไป เช่น การยินยอมเข้าพิธีอภิเษกของเจ้าขวัญทิพเพื่อนของเจ้าเฮือนคำกับเจ้าเลื่อมฟ้าพระเชษฐา แม้จะรู้ว่าเจ้าเลื่อมฟ้ามีมเหสีและลูกแล้วก็ตาม เป็นต้น การต่อต้านการอภิเษกของเจ้าเฮือนคำยังแสดงให้เห็นความพยายามมีสิทธิมีเสียงในครอบครัวซึ่งผลของการต่อต้านทำให้ยืดเวลาการอภิเษกต่อไปได้

แม้เจ้าเฮือนคำจะต่อสู้ทุกวิถีทางที่จะไม่เข้าอภิเษกแต่ดูเหมือนว่าจารีตประเพณีที่แฝงด้วยแนวคิดชายเป็นใหญ่และกฎเกณฑ์ที่คอยควบคุมสตรีจะมีอิทธิพลเหนือกว่า เมื่อเจ้าเฮือนคำอายุ 20 ปี จึงต้องยินยอมเข้าพิธีอภิเษก การอภิเษกครั้งนี้เจ้าเฮือนคำไม่สามารถจะคัดค้านได้อีก เพราะในที่สุดเจ้าเลื่อมฟ้าสามารถหาบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจของเจ้าเลื่อมฟ้าให้แก่เจ้าเฮือนคำตามสัญญาได้ และบุคคลนั้นคือ เจ้าส่วยไต ผู้มีอายุห่างจากเจ้าเฮือนคำมาก เจ้าส่วยไตเป็นเจ้าฟ้าเมืองยองห้วย เป็นผู้มีอำนาจและมีคนให้ความเคารพยำเกรงมากมาย แม้เจ้าเฮือนคำจะพยายามคัดค้านอีกแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เมื่อเจ้าเลื่อมฟ้านำสัญญาที่ลงนามด้วยลายมือเจ้าเฮือนคำมาแสดง

เป็นที่น่าสังเกตว่า การกระทำของเจ้าเฮือนคำไม่ว่าจะเป็นการประวิงเวลาเกิตี หรือการทำสัญญาขึ้นมาต่อรองเกิตี สะท้อนให้เห็นนัยแห่งการประนีประนอมแฝงอยู่ด้วย เพราะทุกครั้งที่แสดงการต่อต้านเจ้าเฮือนคำมิได้ต่อต้านอย่างแข็งกร้าวจนแตกหัก ทว่า มีลักษณะเป็นการรอมชอมไว้ การกระทำของเจ้าเฮือนคำจึงสะท้อนให้เห็นการต่อสู้ในสิทธิความเป็นเสรีชนไปพร้อมกับแสดงภาพความพ่ายแพ้ต่อกฎเกณฑ์ของสังคมและจารีตประเพณีควบคู่กันไป ดังจะเห็นว่า ในท้ายที่สุดเจ้าเฮือนคำต้องจำยอมเข้าพิธีอภิเษกอยู่ดี

การอภิเษกครั้งนี้มีนัยยะทางการเมืองอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างครอบครัวต่อครอบครัวเท่านั้น แต่ยังสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐต่อรัฐด้วย เจ้าส่วยไตเป็นบุคคลที่มีอำนาจบารมี การอภิเษกจึงเป็นการเสริมอำนาจระหว่างกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองในอนาคต เจ้าเฮือนคำเองก็จะรับรู้การตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง พร้อมกับตระหนักได้ถึงภารกิจที่สตรีผ่านจารีตประเพณี ทว่าไม่สามารถคัดค้านใดๆ ได้ เธอจึงต้องจำยอมแต่งงาน “# was

over. She was married. Head lowered, she followed her husband outside into the dull, humid glare.” (Elliott, 1999: 83) การอภิเษกที่เกิดจากการจำยอมจึงเสมือนเป็นการพรากตัวตนและอิสรภาพของเจ้าเฮือนคำไป

การอภิเษกของเจ้าเฮือนคำนำพาความคิดคำนึงเกี่ยวกับแม่กลับมาอีกครั้ง โดยเปรียบเทียบชะตากรรมที่ไม่แตกต่างกัน ก่อนเข้าพิธีอภิเษก ภาพความทรงจำเกี่ยวกับมารดาได้กลับมาฉายอยู่เบื้องหน้าของเจ้าเฮือนคำ เจ้าเฮือนคำรำลึกถึงชีวิตของมารดาที่ดูจะไม่แตกต่างจากชีวิตของเจ้าเฮือนคำในขณะนี้ เจ้าแม่ของเจ้าเฮือนคำนับเป็นสตรีอีกคนหนึ่งที่น่าใจเข้าพิธีอภิเษก เจ้าเฮือนคำได้รู้ได้เห็นความเศร้าโศกของแม่ โดยในขณะนั้นนางคำแสง (Nang Hkam Zeng) ซึ่งเป็นธิดาของหัวหน้าหมู่บ้านถูกคัดเลือกตัวถวายแด่ขุนนางชั้นสูงซึ่งเป็นเจ้าฟ้าเมืองแสนหวีเหนือ โดยมีนัยยะเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน และแสดงถึงความภักดีต่อเมืองแสนหวีเหนือ ในวันอภิเษกนางคำแสงมีอายุเพียง 5-6 ปี เท่านั้น การอภิเษกนี้เป็นการหมั้นไว้ก่อน ดังนั้นอีก 10 ปีต่อมานางจึงถูกเรียกตัวเข้าวัง ซึ่งต้องเดินทางด้วยระยะทางอันไกลไปยังหอหลวงเจ้าฟ้าเมืองแสนหวีเหนือ ชะตากรรมอันน่าเศร้าของเจ้าแม่ฝังลึกอยู่ภายในใจของเจ้าเฮือนคำมาตลอด และเจ้าเฮือนคำไม่ต้องการมีชะตากรรมเช่นนั้น “She often thought about her mother. After all, her whole life had been spent trying to avoid her mother’s fate—a minor wife in a remote feudal palace.” (Elliott, 1999: 29) อย่างไรก็ตาม เจ้าเฮือนคำไม่สามารถหลบพ้นชะตากรรมครั้งนี้ไปได้ ดังนั้น เมื่อถึงคราวเดินทางไปยังเมืองของเจ้าส่วยไตผู้เป็นคู่อภิเษก ภาพความทรงจำถึงเจ้าแม่จึงปรากฏออกมาและเป็นภาพชีวิตอันเศร้าคล้ายกัน เรื่องราวชีวิตของเจ้าแม่ยังทำให้เจ้าเฮือนคำเข้าใจบทบาทหน้าที่ของ “ความเป็นสตรีราชสำนักไทใหญ่” ที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของบุรุษ เพราะในที่สุดเธอยอมเข้าพิธีอภิเษกอย่างกล้ำกลืน “She was being swallowed up, just like her mother.” (Elliott, 1999: 85) คำรำพึงของเจ้าเฮือนคำดูราวจะตอกย้ำให้เห็นว่า ไม่ว่ายุคสมัยใดผู้หญิงก็ถูกกลืนกินด้วยจารีตประเพณีที่ผู้หญิงไม่มีโอกาสได้ตัดสินใจหรือคัดค้านได้

การอภิเษกถือเป็นราชประเพณีที่สำคัญ การคัดเลือกสตรีที่จะมาเป็นคู่อภิเษกจึงมีความสำคัญตามไปด้วย เพราะสตรีราชสำนักที่เหมาะสมเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้นจะได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นมหาเทวี การคัดเลือกสตรีจึงต้องได้รับการพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังในกรณีของเจ้าเฮือนคำ ความเหมาะสมทางฐานะ ชาติตระกูลและความสามารถทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับแขก หรือการเป็นสตรีที่มีการศึกษาทำให้เจ้าเฮือนคำเป็นผู้เหมาะสมที่จะอภิเษกกับเจ้าส่วยไต และเหมาะสมกับตำแหน่งมหาเทวีแห่งยองห้วยซึ่งจะเป็นที่เชิดหน้าชูตาและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับบ้านเมืองได้ ดังนั้นสตรีราชสำนักจะถูกอบรมสั่งสอนอย่างเข้มงวดเพื่อเตรียมพร้อมที่จะถูกเลือกเป็นมเหสีและก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งมหาเทวี

จากที่กล่าวไป จะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นการอภิเษกระหว่างเจ้าเฮือนคำกับเจ้าส่วยไตก็ดี หรือระหว่างนางคำแสงกับขุนนางชั้นสูงก็ดี จัดได้ว่าเป็นการอภิเษกทางการเมืองทั้งสิ้น ส่วนใหญ่คู่อภิเษก

แทบไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน ทั้งอายุก็ต่างกันมาก และส่วนใหญ่เจ้าฟ้ามีชายาหรือสนมอยู่ก่อนแล้ว ทั้งมีโอรสธิดาหลายองค์ การอภิเษกทางการเมืองนี้ปรากฏมายาวนาน จนกระทั่งบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองและเมื่อเกิดเหตุการณ์ผันผวนทางการเมืองในปี ค.ศ. 1962 ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับการอภิเษกและการเลือกคู่ครอง

การเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของชนชั้นสูงมีปรากฏให้เห็นในเรื่อง *My Vanished World: the True Story of a Shan Princess* ซึ่งเป็นการแต่งงานของเจ้านวล อุ กับชายสามัญชาวตะวันตก

เจ้านวล อุ ซึ่งเป็นธิดาเจ้าฟ้าเมืองล่อจอกแต่งงานกับไบรอัน อัดัมส์ ชายชาวอังกฤษ ขณะที่ย้ายไปอาศัยอยู่ที่ประเทศอังกฤษ การแต่งงานนี้เกิดขึ้นอย่างเรียบง่ายตามแบบตะวันตก อีกทั้งเกิดขึ้นจากความรัก การแต่งงานในลักษณะนี้ถือเป็นการแหวกขนบการอภิเษก ซึ่งเป็นราชประเพณีโบราณที่มีความสำคัญ โดยสาเหตุของการแต่งงานลักษณะนี้น่าจะมาจากการศึกษาและบริบทของสังคมไทใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ความคิดของเจ้าไทใหญ่เปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นว่าเจ้านวล อุต่างได้รับการศึกษาจากทางตะวันตก การศึกษาช่วยให้ความคิดก้าวหน้า ไม่ยึดติดขนบเดิม ดังนั้น เจ้านวล อุ จึงตัดสินใจแต่งงานกับคนที่ตนรัก โดยไม่คำนึงว่าเป็นคนชาติใดหรือชนชั้นใด

อย่างไรก็ตาม การแต่งงานนี้แม้จะแสดงให้เห็นการแหวกขนบจารีตและเป็นการแต่งงานที่เกิดขึ้นมาจากความรัก ทว่าไม่ได้ปราศจากนัยยะแฝงไปเสียทั้งหมด เห็นได้จากการตัดสินใจแต่งงานของเจ้านวล อุ และตั้งถิ่นฐานอยู่ประเทศอังกฤษ ส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยความผันผวนทางการเมืองในปี ค.ศ. 1962 เพราะในปีนั้นเกิดรัฐประหารและมีการกวาดล้างผู้นำชนกลุ่มน้อย ความระส่ำระสายทางการเมืองช่วงนี้ส่งผลให้เจ้านวล อุเกิดความลังเลที่จะกลับไทใหญ่ ดังนั้น เมื่อเจ้านวล อุ พบกับไบรอัน อัดัมส์ จึงทำให้ตัดสินใจแต่งงานและอาศัยอยู่ประเทศอังกฤษ

I was beginning to wonder whether returning to Burma was the right thing to do, when a chance meeting introduced another factor into the equation: I fell in love with an Englishman. I could no longer postpone making a decision. (Adams, 2000: 164)

การแต่งงานของเจ้านวล อุจึงช่วยคลายความกังวลและสร้างความอุ่นใจในสถานะและที่ทางของตนขณะพลัดถิ่นมาอยู่ไกลบ้าน และไม่แน่ว่าจะมีโอกาสกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนของตนได้หรือไม่

จากที่กล่าวมาจะเห็นการอภิเษกของสตรีราชสำนักไทใหญ่ 2 ลักษณะ คือ การอภิเษกตามแบบราชประเพณีโบราณซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากความเห็นระหว่างผู้ใหญ่ 2 ฝ่าย โดยพิจารณาจากความเหมาะสมทางฐานะ ชาติตระกูล และผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่แล้วจะไม่คำนึงถึงการยินยอมพร้อมใจ ดังนั้นในแบบแรกนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการแต่งงานทางการเมืองก็ว่าได้ สำหรับลักษณะที่ 2 คือการแต่งงานที่อาจเรียกว่าเป็นการแต่งงานแบบแหวกขนบ ที่มีการแต่งงานระหว่างสตรีราชสำนักไทใหญ่กับชาวต่างชาติ การแต่งงานนี้เกิดขึ้นจากภาวะทางความคิดที่เปิดกว้างและไม่ยึดติดแบบขนบนิยมอันเนื่องมาจากการได้รับการศึกษา

บทสรุป

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ งานครัวที่ถือว่าเป็นเรื่องภายในพื้นที่ครัวเรือนกลับเป็นเรื่องที่มีผลต่อบ้านเมือง การเข้ามาควบคุมรับแขกทำให้สตรีราชสำนักต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากสตรีที่ขี้อายและเรียบร้อยมาเป็นสตรีที่เข้าสังคมเป็นเพื่อช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อบ้านเมือง การอภิเษกที่น่าจะเลือกใช้ชีวิตอยู่กับบุคคลที่ตนเองรักได้ กลับต้องมาอยู่กับคนที่อาจไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน เพื่อผลประโยชน์ต่อบ้านเมือง เรื่องที่ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวจึงไม่เป็นเรื่องส่วนตัวอีกต่อไป ทว่ากลายเป็นเรื่องที่มีนัยยะทางการเมือง ซึ่งจุดนี้สะท้อนให้อ่านาจหลากหลายรูปแบบที่แฝงเร้นอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่สาธารณะ ทั้งยังทำให้เห็นว่าตัวตนของบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นจากสังคม บทบาทของบุคคลจึงไม่สามารถแยกออกจากเงื่อนไขหรืออ่านาจทางสังคมได้

บรรณานุกรม

- ที่นี่มี...เรื่องเล่า: ว่าด้วยเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตและกระบวนการสร้างความรู้ข้ามพรมแดน. [ม.ป.ป.]. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2547 โครงการสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. [ม.ป.ท.]
- นินิเมียนต์. 2543. **พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ.1885-1895**. แปลโดย ฉลอง สุนทราวาณิช. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงศาวดารเมืองไท: เครือเมืองกูเมือง. 2544. แปลโดย สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. เชียงใหม่: ตรีสิน.
- ว่าด้วยชาตินิยมกับสตรีนิยม. [ม.ป.ป.]. เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ วันที่ 30 มกราคม 2547 โครงการสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. [ม.ป.ท.]
- สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. 2544. **ประวัติศาสตร์ไทใหญ่**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์, บรรณาธิการ. 2547. **เพศภาวะ: การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- หม่อง ทิน อ่อง. 2519. **ประวัติศาสตร์พม่า**. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- Adam, Nel. 2000. **My Vanished World: The True Story of a Shan Princess**. Cheshire: Horseshoe Publication.
- Elliott, Patricia. 1999. **The White Umbrella**. Bangkok: Post Books.
- Mangrai, Saimong. 1985. **The Shan States and the British Annexation**. New York: Cornell University.
- Sargent, Inge. 1994. **Twilight over Burma: My Life as a Shan Princess**. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Smith, Sidonie. n.d. **Subjectivity, Identity, and the Body: Women's Autobiographical Practices in the Twentieth Century**. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.